

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 36, Aralık 2016, s. 324-338

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date
11.11.2016

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
15.12.2016

Yrd. Doç. Dr. Faruk MANAV

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
faruk-manav@hotmail.com

NASREDDİN HOCA FIKRALARI İLE ORTAÖĞRETİMDE PSİKOLOJİ ÖĞRETİMİ

Öz

Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim psikoloji dersinde yardımcı bir öğretim aracı olarak Nasreddin Hoca fıkralarının kullanılabilme potansiyelini göstermektir. Bu çerçevede Türk kültürünün önemli güldürü unsurlarından birisi olarak görülen ve aynı zamanda düşündürücü niteliklere de sahip olan Nasreddin Hoca fıkralarının mesajları, psikoloji dersi öğretim programının kazanımları, açıklamaları ve etkinlik örnekleri bağlamında analiz edilerek, fıkraların psikoloji dersi açısından eğitim-öğretim işlevi gösterilmeye çalışılmıştır. Doküman inceleme yönteminin kullanıldığı çalışmada, farklı kaynaklarda yer alan yaklaşık 400 fıkra incelenmiştir. Bu fıkralardan 22 tanesinin psikoloji dersinde kullanılabilmek için uygun olduğu saptanmıştır. 22 fıkranın 7 tanesi Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramı, 2 tanesi Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı, 1 tanesi önyargı kavramı, 1 tanesi çatışma türleri, 9 tanesi savunma mekanizmaları ve 2 tanesi empati kavramı ile ilişkili bulunmuştur. Söz konusu bu fıkraların psikoloji dersinde bir öğretim aracı olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Psikoloji öğretimi, Nasreddin Hoca, fıkra.

TEACHING PSYCHOLOGY WITH NASREDDIN HODJA ANECDOTES IN SECONDARY EDUCATION

Abstract

This study aims to demonstrate the potential usability of Nasreddin Hodja anecdotes as a supportive teaching tool in psychology classes in secondary education. Within this framework, the messages of the Nasreddin Hodja anecdotes, which are considered as one of the important elements of humor in the Turkish culture and also have thought-provoking characteristics, were analyzed in the context of the attainments, explanations and exemplary activities of the psychology course curriculum, and it was attempted to demonstrate the educational functions of these anecdotes in terms of psychology classes. Document review method was employed in the study, which included the review of approximately 400 anecdotes from different resources. It was determined that 22 of these anecdotes were suitable for use in psychology classes. Of these 22 anecdotes, 7 were found to be related to Kohlberg's theory of moral development, 2 with Piaget's theory of cognitive development, 1 with the concept of prejudice, 9 with defense mechanisms, and 2 with the concept of empathy. It was concluded that the mentioned anecdotes could be used as a teaching tool in psychology classes.

Keywords: Teaching psychology, Nasreddin Hodja, anecdote.

GİRİŞ

Psikoloji, ana hatlarıyla "...davranışı ve davranışın altında yatan süreçleri bilimsel olarak inceleyen çalışma alanı..." (Cüceloğlu, 2003: 35) şeklinde tanımlanırken, gerek insan gerekse hayvan davranışlarını kapsayacak şekilde, öğrenme, algı, duygu, zekâ, bilişsel süreçler, bireyler arasındaki ilişkiler ve ihtiyaçların davranışlara etkisi gibi konuları araştıran bir bilim dalıdır (Budak, 2009: 597). Bu çerçevede, ülkemizde ortaöğretim düzeyinde verilen psikoloji dersi öğretim programının üniteleri de aşağıdaki gibi belirlenmiştir (MEB, 2009: 8):

	ÜNİTELER	KAZANIM SAYISI	DERS SAATİ	ORANI (%)
1. ÜNİTE	PSİKOLOJİ BİLİMİNİ TANIYALIM	8	10	14
2. ÜNİTE	PSİKOLOJİNİN TEMEL SÜREÇLERİ	25	30	42
3. ÜNİTE	ÖĞRENME, BELLEK, DÜŞÜNME	13	16	22
4. ÜNİTE	RUH SAĞLIĞININ TEMELLERİ	13	16	22
	TOPLAM	59	72	100

Türk kültürü içerisinde aslî bir karakter olarak yüzyıllardır varlığını sürdüren Nasreddin Hoca ise güldürmenin dışında verdiği mesajlar/öğütler sebebiyle düşündürücü bir özelliğe de sahiptir ve onun kişiliği fıkralarında saklıdır (Sakaoğlu, 2013: 162). Genel olarak insanın insanla, toplumla ve doğayla olan ilişkileri üzerine olan bu fıkralarda, toplum ve insan yaşamıyla ilgili çe-

şitli temalar ve olaylar (sevgi, hoşgörü, sorumluluk, dürüstlük, yalılık, yoksulluk gibi) işlenmektedir (Çotuksöken, 2003: 14-15). Bunlar işlenirken temelde her zaman insana, topluma ve diğer varlıklara karşı saygı ve sevgi bulunurken hiçbir zaman karşıdakini küçük düşüren ya da aşağılayan bir davranış bulunmamaktadır (Dedebaşı, 2007: 78). Hatta Nasrettin Hoca, bu fıkraların figürü olarak zorluklarla, sıkıntılarla ya da kötülüklerle karşılaşmasına rağmen her zaman bir iyimserlik içerisindedir ve insanları bu iyimserliğe çağırılmaktadır (Başgöz, 2005: 23-25). Bu nedenle Nasreddin Hoca fıkralarının ortaöğretim psikoloji dersinin kazanımlarına ve içeriğine uygun olması halinde bir eğitim-öğretim aracı olarak kullanılmasının herhangi olumsuz bir tarafı olmayacaktır. Nasreddin Hoca fıkralarının yaratıcı düşünceleri geliştirme potansiyeli taşıdığı (Temizkan, 2011) ve toplumsal değerlerin kazanılmasına aracılık ettiği (Batur, Sır ve Bek, 2012) yönündeki araştırmalar da bu savımızı destekler niteliktedir. Ayrıca psikoloji dersi öğretim programında yer alan; "*Bireyin yaşamının her anında ve her ortamda geçerli olan psikoloji bilgilerini özümsemesi için, uygun olan konularda (örn. bilişsel süreçler) gerçek örneklerin, diğer konularda ise hipotetik örneklerin verilmesi planlanmıştır.*" (MEB, 2009: 3) ifadesindeki gerçek örneklerin verilmesine yönelik yapılan vurguya dayanarak Nasreddin Hoca fıkralarının yukarıda bahsi geçen niteliklerinden dolayı psikoloji dersi için gerçek örnek olma özelliğine sahip oldukları söylenebilir. Nitekim programa uygun olarak Aşan (2016) tarafından hazırlanan psikoloji ders kitabında ceza, kişilik ve savunma mekanizmaları konuları için birer Nasreddin Hoca fıkrasının etkinlik örneklerinde kullanılması bu açıdan oldukça önemlidir.

Literatüre bakıldığında hem ortaöğretim psikoloji dersi öğretimine (Demirhan, 2010; Kaytancı, 2014) hem de Nasreddin Hoca fıkralarının çeşitli boyutlarına ilişkin olarak yapılmış çalışmalar bulunmakla birlikte (Dökmen, 1982; Türker Küyel, 1997; Aktulum, 2011; Özdemir, 2010; Çolak, 2007; Bulut ve Kuşdemir, 2013; Görkem, 2012; Şanlı, 2009; Türkmen, 2008; Bayraktar, 2013; Boyraz, 2010; Caba, 2013), bu fıkraların eğitim boyutuna ve eğitim-öğretim süreçlerinde nasıl kullanılabileceğine yönelik yapılmış birtakım çalışmalar da bulunmaktadır (Kabadayı, 2005; Dedebaşı, 2007; Tekşan, 2012; Batur, Sır ve Bek, 2012; Almiş ve Yakıncı, 2014). Daha özelinde bu fıkraların Türkçe eğitimi ve konuşma eğitimi (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014), okuma, yazma, dinleme ve değerler eğitimi (Demirtaş, 2012) ve Türkçe dersi öğretimi (Tekşan, 2012; Temizkan, 2011) gibi alanlarda bir öğretim aracı olarak kullanılabileceğine ilişkin çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu çalışmada ise Nasreddin Hoca fıkralarının ortaöğretim psikoloji dersinin öğretiminde kullanılabilme potansiyelini göstermek amaçlanmış ve bu fıkraların psikoloji dersinin kazanım, içerik, temel kavramlar ve etkinlik örnekleri çerçevesinde analizi yapılarak eğitim-öğretim işlevi gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, araştırılan konuyla ilgili bilgiler içeren yazılı unsurların incelenmesine dayalı olan doküman inceleme yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187) kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada, yaklaşık 400 Nasreddin Hoca fıkrası incelenmiştir. İncelenen fıkraların psikoloji dersi öğretim programında yer alan kazanımlar, açıklamalar ve etkinlik örnekleri kapsamında hangilerine uygun birer öğrenme malzemesi oldukları belirtilmiş ve fıkralarda bulunan kavram, düşünce ve konular açıklanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

İncelenen fıkralarda psikoloji dersi kapsamına giren konular, kavramlar ve düşünceler ekseninde bir değerlendirme yapılmıştır. Bu nedenle literatürde yer alan ve bazı fıkraların Nasreddin Hoca'ya ait olup olmadığına ilişkin tartışmalar¹ kapsam dışında tutulmuş ve uygun olan örnekler psikoloji dersi öğretim programına göre aşağıdaki gibi değerlendirilmiştir. Ayrıca fıkraların mesajlarında herhangi bir yanlış anlaşılmaya meydan vermemek adına fıkralar, derlenen kaynaklardan doğrudan alınarak verilmiş, konularına göre sınıflandırılarak, fıkraların altına ilgili oldukları konular/kavramlar yazılmış ve aynı konu kapsamına giren fıkralar tekrara düşmemek adına art arda verilerek yorumları birlikte yapılmıştır.

A. Psikoloji dersi öğretim programının 2. Ünitesinin 13. Kazanımında yer alan "*Gelişim dönemlerinin temel özelliklerini kavrar.*" (MEB, 2009: 15) ifadesi ve ilgili kazanımın "*Yenidoğan-bebeklik- çocukluk-ergenlik- yetişkinlik-yaşlılık dönemlerindeki gelişimsel özellikler (fiziksel, bilişsel, ahlakî vb.) vurgulanır.*" ve "*Bilişsel (Piaget) ve ahlaki (Kohlberg) gelişim kuramları anlatılır.*" (MEB, 2009: 15) şeklindeki açıklamalarına bağlı olarak aşağıdaki dokuz fıkra analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Fıkra I-II- III-IV-V-VI ve VII ahlakî gelişim kuramlarıyla, Fıkra VIII ve IX ise bilişsel gelişim kuramlarıyla ilgili bulunmuştur.

A.1. Ahlakî Gelişim Kuramlarıyla İlgili Olan Fıkralar

Fıkra I: Parayı Veren Düdüğü Çalar

Bir gün Nasreddin Hoca eşeğine binmiş kente giderken çocuklar yolunu kesip nereye gittiğini sormuşlar.

"Pazara," demiş Hoca.

Bunun üzerine çocuklar bağrışarak kendilerine pazardan düdüğ getirmesini istemişler:

"Hoca! Bana pazardan bir düdüğ al!"

"Bana da..."

"Bana da..."

Ama içlerinden yalnız biri Hoca'ya düdüğ alması için para vermiş.

Dönüşte Hoca'yla eşeğini ta karşıdan gören çocuklar hemen koşup çevresini sarmışlar:

"Hoca! Düdüğlerimizi getirdin mi?"

Hoca cebinden bir tek düdüğ çıkarıp parayı veren çocuğa uzatırken, ötekilere:

"Kusura bakmayın çocuklar," demiş. "Parayı veren düdüğü çalar!" (Fuat, 2016: 60).

Fıkra I İlgili Olduğu Konu: Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramı, gelenek öncesi düzey, saf çıkarıcı eğilim evresi.

Fıkra II: Sen de Onu Öp

Hoca kadılık yaparken çok ilginç durumlarla karşılaşmış. Yine bir gün karşısına bir kadınla bir erkek gelmiş. Kadın erkekten şikayetçi imiş.

Kadın:

-Ben bu adamı tanımıyorum, ama o beni yolda öptü, demiş.

Hakkım neyse isterim.

Hoca sakalını iki eliyle birlikte sıvazladıktan sonra:

-Bak hatun, demiş, öpmek Hak'kı öpmek demektir. Sen de onu öp. Böylece ondan hakkını almış olursun (Çotuksöken, 2003: 113).

¹ Böyle bir tartışma için bkz. (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014).

Fıkra II İlgili Olduğu Konu: Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramı, gelenek öncesi düzey, saf çıkarıcı eğilim evresi.

Fıkra III: Bir Pul Eksik Verirsiniz

Bir gün Nasreddin Hoca dere kıyısında karşıya geçmek isteyen körlerle karşılaşmış.

"Hoca! Gel bir iyilik et, bizi karşı kıyıya geçir, sana adam başına birer pul verelim," demişler.

Hoca işin ucunda para olduğunu görünce, suya girmeyi göze almış.

"Şimdi birbirinizin kuşağına sıkıca yapışın ha," demiş.

Önlerine geçip başlamış suyun içinde ilerlemeye. Tam derenin ortasında en arkadaki körün ayağı kaymış.

"Hoca! Bir arkadaş suya düştü, boğulacak," diye seslenmişler.

"Sakın kemerleri bırakmayın," demiş Hoca, "yürüyün ardim sıra. Olmazsa hesaptan bir pul düşeriz." (Fuat, 2016: 60-61).

Fıkra III İlgili Olduğu Konu: Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramı, gelenek öncesi düzey, saf çıkarıcı eğilim evresi.

Yorum ve Değerlendirme Fıkra I-II-III: Birinci fıkrada Nasreddin Hoca'nın kendisinden düdük isteyen her çocuğa düdük almayıp yalnızca parayı veren çocuğa düdük almasının, ikinci fıkrada Nasreddin Hoca'nın hakkını arayan kadına şikâyetçi olduğu adamı öpmesini söylemesinin, yani kadına kendisine yapılanın aynısını karşı tarafa yapmasını tavsiye etmesinin ve üçüncü fıkrada para karşılığında kör insanları karşıya geçirmesi ve boğulmak üzere olan körden para almayacağını söylemesinin Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramında gelenek öncesi² düzeyde yer alan saf çıkarıcı eğilim³ evresine karşılık geldiği düşünülebilir. Çünkü bu evrede kişi, "*Kendi ihtiyaçlarını tatmin etmek ister ve çıkarını ön plana alır. Her şeyin karşılığı olmalıdır. Sadakat, minnettarlık, adalet duyguları önemli değil, önemli olan alınacak karşılıktır.*" (Akbaba, 2011: 178). Bu bakımdan Nasreddin Hoca'nın davranışlarını da bu doğrultuda değerlendirmek olanaklıdır.

Fıkra IV: Dostlar Alışverişte Görsün

Nasreddin Hoca, bir aralık yumurta ticaretine başlamış. Evlerinden dokuzunu bir akçaya topladığı yumurtaları, pazara götürüp onunu bir akçaya satıyormuş.

Dostları:

-Böyle ticaret olur mu Hocam? demişler, zarar ediyorsun.

-Önemli değil, demiş Hoca, dostlar alışverişte görsün... (Çotuksöken, 2003: 31).

Fıkra IV İlgili Olduğu Konu: Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramı, geleneksel düzey, iyi çocuk eğilimi evresi.

Yorum ve Değerlendirme Fıkra IV: Bu fıkrada Nasreddin Hoca'nın aldığı yumurtaları zarar etme pahasına satmayı göze alarak ucuza satan esnaf profili göstermeye çalışması ve çevredeki

² Gelenek öncesi düzey, Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramında kuralların başkaları tarafından belirlendiği, davranışların fiziksel sonuçlarının iyi ya da kötü olmayı belirlediği ve kişinin kendi ihtiyaçlarının öncelikli olduğu düzeydir (Senemoğlu, 2005: 68). Bu nedenle bu düzeyde ahlakî yargılarda benmerkezcilik ağır basmaktadır (Can, 2011: 138).

³ Literatürde farklı adlandırmalar mevcuttur; *Saf çıkarıcı eğilim* (Erden ve Akman, 2003), *haz ve çıkar* (Özbay, 2004), *bireycilik/çıkara dayalı alış-veriş evresi* (Akbaba, 2011), *araçsal ilişkiler eğilimi* (Senemoğlu, 2005) bunlar arasındadır.

insanlara iyi görünme çabası, Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramının geleneksel düzeyinin⁴ iyi çocuk eğilimi evresi⁵ açıklanabilir. İyi çocuk eğilimi evresinde kişi, "başkalarını memnun eden ve takdir edilen iyi davranışlar" (Kohlberg, 1969: 347-380; Akt. Slavin, 2015: 59) sergilerken, iyi davranışın ölçütü de kendisi dışındaki insanları mutlu etmekle ve onlardan onay almakla şekillenmektedir (Senemoğlu, 2005: 66). Nasreddin Hoca'nın fıkrada sergilediği davranış da bu nitelikte bir davranıştır.

Fıkra V: Nerde Görürsen Vur Öldür

Bir gün Nasreddin Hoca bir çanak yoğurt yapıp pazara satmaya götürmüştü. Yoğurdun üstüne sinekler üşüşünce, şikâyetçi olmak için doğru Kadı'ya gitmiş. Kadı onu haklı bularak:

"Nerde görürsen vur öldür!" demiş.

Tam o sırada Kadı'nın başına birkaç sinek konmuş.

Hoca odunu kaptığı gibi vurmış Kadı'nın başına. (Fuat, 2016: 152).

Fıkra V İlgili Olduğu Konu: Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramı, geleneksel düzey, kanun ve düzen eğilimi.

Fıkra VI: -

Hoca'nın evi tutuşmuş. Dostlarından biri koşup, Hoca'yı bulmuş, efendi, koş demiş, evin yanıyor. Kapıyı çaldım, evde kimse yok.

Hoca hiç telaşlanmadan demiş ki:

-Biz, ev işlerini karıyla bölüştük, şimdi çok rahatım. Dış işlerine ben bakıyorum, iç işlerine o. Sana zahmet olacak amma kusura bakma, git bizim karıyı bul, ona haber ver (Gölpınarlı, 2016: 80).

Fıkra VI İlgili Olduğu Konu: Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramı, geleneksel düzey, kanun ve düzen eğilimi.

Fıkra VII: Sen Bana Kapıdan Ayrılma Dedin

Bir gün küçük Nasreddin'e anası:

"Oğlum!" demiş. "Ben komşularla göl kıyısına gezmeye gideceğim. Göreyim seni! Eve göz kulak ol! Sakın kapıdan ayrılma!"

Molla Nasreddin kapının eşiğine oturmuş, anasının verdiği kayısı kurusunu yerken eniştesi gelecek:

"Oğlum Molla!" demiş. "Akşam teyzenle size geleceğiz, annene haber ver!"

Eniştesi bunu söylerken anasının evde, içerde olduğunu sanıyormuş. Kapıdan ayrılmadan göl kıyısındaki kadına nasıl haber verilir?

Molla Nasreddin kapıyı söküp sırtına alarak göl kıyısına koşmuş.

Anası onu sırtında kapıyla görünce:

"Oğlum! Ne yaptın? Nedir bu?" diye çılgılığı atmış.

Molla Nasreddin başını önüne eğmiş:

"Sen bana: 'Kapıdan ayrılma,' dedin. Eniştem de, 'Akşam teyzenle size geleceğiz, annene haber ver,' dedi. İkinizin de sözünü dinlemek için başka ne yapabildim?" (Fuat, 2016: 2).

⁴ Geleneksel düzey, Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramında kişinin kurallara uyduğu, duruma göre kendi ihtiyaçlarını grubun ihtiyaçlarının gerisinde tutabildiği düzeydir (Kohlberg, 1969: 347-380; Akt. Slavin, 2015: 59). Ayrıca bu düzeyde benmerkezci düşüncenin yerini empatik düşünce almaktadır (Erden ve Akman, 2003: 118)

⁵ Bu evrenin literatürde farklı kullanımları bulunmaktadır; *Kişilerarası uyum eğilimi* (Senemoğlu, 2005), *iyi çocuk eğilimi* (Erden ve Akman, 2003; Akbaba, 2011), *grup ahlakı evresi* (Akbaba, 2011), *onay* (Özbay, 2004) bunlardan bazılarıdır.

Fıkra VII İlgili Olduğu Konu: Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramı, geleneksel düzey, kanun ve düzen eğilimi.

Yorum ve Değerlendirme Fıkra V-VI-VII: Beşinci fıkrada Nasreddin Hoca'nın Kadı'nın söylediğini birebir uygulaması, yani sinek Kadı'nın başına konduğunda bile çekinmeden vurması, altıncı fıkrada Nasreddin Hoca'nın kendi evi yanmasına rağmen karısıyla kesin işbölümü yaptıklarını ve herkesin kendi görevini yapması gerektiğini vurgulaması ve yedinci fıkrada Nasreddin Hoca'nın hem annesinin hem de eniştesinin söylediklerine aynen uyması, konulan bir kurala kesinkes uyulması bağlamında düşünüldüğünde Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramındaki geleneksel düzeyin kanun ve düzen eğilimi evresi ile açıklanabilir. Çünkü kanun ve düzen eğilimi evresinde "...doğru davranış, otoriteye ve sosyal düzene uygun olarak kişinin görevini yerine getirmesidir. Artık akran gruplarının kurallarının yerini, toplumun kuralları ve kanunları almıştır. Kanunlar soru sorulmaksızın izlenir." (Senemoğlu, 2005: 66). Dolayısıyla Nasreddin Hoca da bu fıkralarda kurallara sorgulamaksızın uymuş ve görevini yerine getirmiştir denilebilir.

A.2. Bilişsel Gelişim Kuramlarıyla İlgili Fıkralar

Fıkra VIII: *Bak Şimdi Bir Kuşa Benzedin*

Nasreddin Hoca, leyleklerin Akşehir'de konakladıkları sırada bir leylek yakalar ve evine getirir. Bu zamana kadar uzun kanatlı, uzun gagalı bir kuş görmeyen Hoca, leyleğin kanatları ve gagasını güzelce kestikten sonra, şöyle koltuğunun altına alır ve:
"Bak şimdi bir kuşa benzedin, haydi, uç git!" der (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 226).

Fıkra VIII İlgili Olduğu Konu: Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı, özümleme/özümseme.

Fıkra IX: *Dalsız Budaksız Ağaç*

Küçük Nasreddin, Akşehir'e ilk ayak bastığı günlerden birinde, bir minareden müezzinin ezan okuduğunu görünce aşağıdan bağırır:
"Duyduk bey amca, ama sen öyle dalsız budaksız bir ağaca çıkmışsın ki, ben seni nasıl gelip kurtarayım!" (Fuat, 2016: 3).

Fıkra IX İlgili Olduğu Konu: Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı, özümleme/özümseme.

Yorum ve Değerlendirme Fıkra VIII-IX: Sekizinci fıkrada Nasreddin Hoca, leyleği bilinen herhangi bir kuşa benzetememiş ve leyleğin bacaklarını ve gagasını keserek bildiği kuş türlerine benzetmeye çalışmıştır. Dokuzuncu fıkrada ise Nasreddin Hoca, minareyi şekil itibarıyla bir ağaç olarak anlamlandırmıştır. Bu durumlar Piaget'nin bilişsel gelişim kuramında yer alan özümleme/özümseme kavramıyla açıklanabilir. Çünkü "Özümleme yeni nesne veya olayların var olan şemalar vasıtasıyla anlaşılmaya çalışılma sürecini yansıtmaktadır." (Slavin, 2015: 32). Fıkra VIII'de Nasreddin Hoca da leyleği ve minareyi zihninde var olan, "...bireylerin zihinsel olarak çevreye uyum sağladığı ve çevreyi organize ettiği (örgütlediği) bilişsel ve zihinsel yapılar..." (Wadsworth, 2015: 14) şeklinde tanımlanan ve hâlihazırda sahip olduğu şemalar ile açıklamaya çalışmıştır.

B. Psikoloji dersi öğretim programının 2. Ünitesinin "Sosyal biliş ve sosyal etki türlerini bilir." (MEB, 2009: 20) şeklindeki 32. kazanımı ve bu kazanıma dair "Tutum ve ön yargılar açıklanır." (MEB, 2009: 20) açıklamasına bağlı olarak aşağıdaki fıkra analiz edilmiştir.

B.1. Tutum ve Önyargılar ile İlgili Fıkralar

Fıkra X: *Ye Kürküm Ye*

Hocayı bir gün yörenin zenginlerinden biri ziyafete çağırmış. Hoca, biraz geç kaldığından ziyafete gündelik elbiseleriyle gitmiş. Hiç kimse Hocayla ilgilenmemiş; ne yer gösteren olmuş, ne de buyur diyen. Hoca bu ilgisizliğe pek içerlemiş. Hemen eve dönüp bayramlık elbiselerini giymiş, üstüne de kürkünü almış. Yeniden ziyafetin verildiği eve dönmüş. Hocayı bu güzel, göz alıcı giysiler içinde görenler hemen kapıda karşılayıp, buyur etmişler, baş köşeye oturtmuşlar. Yemek vaktinde de sofradaki en iyi yere Hocayı almışlar. En iyi yiyecekleri Hocaya ikram etmişler.

Hoca, her yemek gelişinde kürkün eteğini yemek tabağına uzatıp:

-Ye kürküm ye! demeye başlamış.

Hocanın bu davranışını görenler merak edip sormuşlar:

-Hocam, ne yapıyorsun öyle? Her yemek gelişinde kürkünün eteğini tabağına uzatıyorsun, ye kürküm ye diyorsun. Niçin?

Hoca sırasındır diye söyleyivermiş:

-Mademki bütün saygı insana değil, güzel giysileredir. Ben de yemeği kürkümüne ikram ediyorum... (Çotuksöken, 2003: 90).

Fıkra X İlgili Olduğu Kavram: Önyargı

Yorum ve Değerlendirme Fıkra X: Fıkroda Nasreddin Hoca'nın önce giysilerine göre kimse tarafından umursanmaması, sonrasında ise güzel giysilerinden dolayı aynı kişiler tarafından yüksek bir ilgiyle karşılanması önyargı kavramı ile açıklanabilir. "Önyargı, başka gruptan insanlara karşı haksız, yanlı ve tahammülsüz bir tutumu tanımlar." (Plotnik, 2009: 583) ve önyargının temelde iki unsuru bulunmaktadır. Bunlardan ilki bir gruba ya da kişiye ilişkin olumsuz bir duygu, ikincisi ise bireyleri tam olarak tanımadan onları bir grubun üyesi olarak yargılamaya karşılık gelen kalıp yargıdır. Bu açıdan duygusal ve düşünsel unsurlara sahip olan önyargıda kişi, ayırt edici davranışlarda bulunabilmektedir. Yani sözgelimi aynı koşullarda aynı şekilde davranılması gereken iki kişiye farklı davranışlar sergileyebilmektedir (Cüceloğlu, 2003: 543). Yukarıdaki fıkroda da Nasreddin Hoca'nın giysilerine göre aynı kişiler tarafından iki farklı muameleye maruz kalması ya da iyi giyimlilere hoş karşılama ve ikram yapılırken, Nasreddin Hoca ile kimsenin ilgilenmemesini de önyargı kavramı ile açıklamak mümkündür.

C. Programın 4. Ünitesinin "Stresin nedenlerini örneklendirir." (MEB, 2009: 27) şeklindeki 51. kazanımı kapsamında yer alan "Çatışma türleri (yaklaşma-kaçınma, yaklaşma-yaklaşma, kaçınma-kaçınma) örneklendirilir." (MEB, 2009: 27) açıklama çerçevesinde aşağıdaki fıkra analiz edilmiştir.

C.1. Çatışma Türleri İle İlgili Fıkralar

Fıkra XI: *Anamız Ağlar*

Bir gün Nasreddin Hoca'nın iki kızı babaevine hal hatır sormaya gelmişler.

Hoca:

"Geçiminiz nasıl kızlar?" diye sormuş.

Kocası köylü olan:

"Kocam bu yıl çok ekin ekti," demiş. "Yağmur yağarsa rahat ederiz. Yoksa anamız ağlar."

Kocası çömlekçi olan:

"Kocam bu yıl çok çömlek yapmak zorunda," demiş. "Yağmur yağmazsa rahat ederiz. Yoksa anamız ağlar."

Hoca karısına dönmüş:

"Anlaşılan yağmur yağsa da, yağmasa da sen ağlayacaksın!" demiş (Fuat, 2016: 26).

Fıkra XI İlgili Olduğu Konu: Kaçınma-kaçınma çatışması.

Yorum ve Değerlendirme Fıkra XI: Bu fıkrada kızlarının söylemlerine göre Nasreddin Hoca'nın karısının içinde bulunduğu durum, kaçınma-kaçınma çatışması ile açıklanabilir. Bu çatışma türü, "...sonuçları keyifsiz olan iki durum arasında seçim yapmayı kapsar." (Plotnik, 2009: 492). Bu bakımdan Nasreddin Hoca'nın karısı için yağmurun yağdığı ve yağmadığı durumlar, onun ağlama eylemine sebep olacağından iki olumsuz durum olarak değerlendirilebilir.

D. Programda yer alan 4. Ünitenin "Günlük yaşamda kullanılan stresle başa çıkma davranışları ile savunma mekanizmalarını öğrenir." (MEB, 2009: 28) biçimindeki 53. kazanım ve bu kazanıma dair yapılan "Savunma mekanizmalarına sıklıkla başvurmanın uyumu olumsuz etkileyebileceği vurgulanır." (MEB, 2009: 28) açıklaması bağlamında aşağıdaki dokuz fıkra analiz edilmiştir.

D.1. Savunma Mekanizmaları ile İlgili Fıkralar

Fıkra XII: Yeni Pabuçlarım

Bir gün Nasreddin Hoca yalın ayak çift sürerken ayağına kocaman bir diken batmış, bayağı da parçalamış tabanını.

Hoca ayağını hemen soğuk suya sokmuş, yıkamış, kanı durdurmuş, sarmış sarmalamış, sonra bir ağacın dibine oturup derin bir soluk alarak:

"Allah'tan, yeni pabuçlarım ayağымda değildi!" demiş. (Fuat, 2016: 47).

Fıkra XII İlgili Olduğu Konu: Polyanna Mekanizması.

Fıkra XIII: Elbette Eşekle Birlikte Ben de Kaybolacaktım

Günün birinde Nasreddin Hoca eşeğini kaybeder. Bunun üzerine Hoca'nın bütün eşi dostu toplanarak kaybolan eşeği aramaya başlarlar. Bu arada Nasreddin Hoca bir taraftan eşeğini ararken bir taraftan da;

"Çok şükür ya Rabbi! Çok şükür ya Rabbi!" deyip durur.

Bu sesi işiten Hoca'nın dostları;

"Hocam, eşeği aramaya başladığımızdan beri 'çok şükür ya Rabbi! Çok şükür ya Rabbi!' deyip duruyorsun, bunun sebebi nedir?" diye sorunca Nasreddin Hoca;

"Bu soruyu niçin sorduğunuzu anlayamadım. Bunu bilmeyecek ne var, eşeğin üzerinde olmadığım için şükrediyorum." der.

Hoca'nın dostları merakla bir defa daha sorarlar.

"Pekiyi, eşeğin üzerinde olsan ne olacaktı?" deyince Hoca, bir şey olmamışçasına;

"Efendiler, bunu bilmeyecek ne var, elbette eşekle birlikte ben de kaybolacaktım." deyiverir. (Sakaoğlu ve Alptekin, 2014: 224).

Fıkra XIII İlgili Olduğu Konu: Polyanna Mekanizması.

Fıkra XIV: Yoksa Kendimi Öldürecektim

Bir gün Nasreddin Hoca cübbesini yıkayıp, ertesi sabaha kadar kurusun diye, evinin bahçesindeki bir ağaca kollarından gererek asmış. Sonra her nedense, gece yarısı uyanıp pencereden dışarı bakacak olmuş. Bahçede kollarını açmış koca bir adam görünce, korkuyla karısını uyandırmış:

"Aman karı! Çabuk benim yayımla okumu getir! Bahçede biri var!"

Kadın koşup getirmiş. Hoca camdan nişan alarak adamı tam göğsünden vurmuş, ama gene de dışarı çıkmayı gözü yememiş. Gündüz gözüyle bakarım diyerek yatıp uyumuş.

Günün ilk ışıklarıyla karı koca merak içinde bahçeye çıktıklarında vurulunun, hırsız filan değil, ağaca astıkları cübbe olduğunu görmüşler.

Hoca ellerini gökyüzüne açıp dualar ederek:

"Gördün mü, karı!" demiş. "Allah'tan içinde değildim, yoksa kendi kendimi öldürecektim!" (Fuat, 2016: 103-104).

Fıkra XIV İlgili Olduğu Konu: Polyanna Mekanizması.

Fıkra XV: Sen İşini Bilirsin Allah'ım

Bir gün Nasreddin Hoca ceviz ağacının altında otururken gözü bostandaki karpuzlara takılmış.

"Şu Allah'ın işine bak," diye düşünmüş, "küçük bir otun ucunda dev gibi karpuzlar bitirip top-rakta süründürüyor, bu dev gibi ağacın ürünü ise küçük küçük cevizler."

Tam o sırada başına ağaçtan bir ceviz düşmüş. Hoca acısını geçiştirmek için cevizin düştüğü ye-ri ovuştururken, bir yandan da, gözlerini gökyüzüne doğru kaldırmış:

"Sen işini bilirsin Allah'ım! Kulunu bağışla! Ya bu ceviz değil de, karpuz olsaydı!" (Fuat, 2016: 120-121).

Fıkra XV İlgili Olduğu Konu: Polyanna Mekanizması.

Fıkra XVI: -

Hoca, bir gün eşiğine binmiş, evine gelirken şiddetli bir deprem olmuş. Hoca hemen eşekten inip secdeye kapanmış, şükretmiş. Sebebini soranlara demiş ki:

-Nasil şükretmiyeyim, iyi ki evde bulunmadım. Bizim harab ev, mutlaka yıkılmıştır. Yıkılmadıysa bile evde bulunsaydım yıkılacak diye çoktan yüreğime inerdi (Gölpınarlı, 2016: 102).

Fıkra XVI İlgili Olduğu Konu: Polyanna Mekanizması.

Yorum ve Değerlendirme Fıkra XII-XIII-XIV-XV-XVI: On ikinci fıkroda Nasreddin Hoca'nın ayağına dikenin zarar vermesine rağmen ayağında yeni pabuçlarının olmadığına sevinmesi, on üçüncü fıkroda kaybolan eşiğinin üstünde olmadığına şükretmesi, on dördüncü fıkroda cübbenin içinde olmadığına şükretmesi, on beşinci fıkroda kafasına karpuz değil de ceviz düştüğüne sevinmesi ve on altıncı fıkroda deprem olduğunda evinde olmadığına şükretmesi, "Kişinin, tersine kanıtlara karşın, her şeyin güzel, insanların iyilik dolu olduğuna inandığı, her olayın iyi yanını düşünerek avunduğu bir savunma mekanizması" (Bakırcıoğlu, 2016: 1245) olan Polyanna mekanizmasına örnek olarak gösterilebilir.

Fıkra XVII: Zaten İnecektim⁶

Hoca, bir gün eşiğiyle giderken, eşek bir tehlike sezmiş ki ürker. Hoca da boş bulunup eşekten düşer. Çevrede bunu görüp gelenler hem Hoca'yı yerden kaldırmaya çalışırlar hem de alaylı alaylı gülmeye başlarlar. Hoca düştüğüne ve durumuna gülünmesine bozulur. Belli etmemeye çalışarak:

-Ne gülüyorsunuz canım der, ben zaten inecektim... (Çotuksöken, 2003: 38).

⁶ Bu fıkra farklı bir anlatımla Aşan (2016) psikoloji ders kitabında yer alan bir etkinlikte savunma mekanizmalarına örnek olarak gösterilmiş ancak hangi savunma mekanizmasına ait olduğunun öğrenciler tarafından bulunması istenmiştir. Kitapta da bu fıkranın mantığa bürüne ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Fıkra XVII İlgili Olduğu Konu: Mantiğa bürüme savunma mekanizması.

Fıkra XVIII: Bir de Kız İstesin Bakalım

Molla Nasreddin'in gönlü varlıklı bir ailenin kızına düşmüş. İstetmiş, vermemişler.

Arkadaşları soruyorlarmış:

"Ne oldu Molla? Kızı veriyorlar mı?"

"Daha işin yarısındayız..." diyormuş.

"Ne demek yarısındayız?"

"Ben istedim, olmadı. Bir kez de kız istesin bakalım?" (Fuat, 2016: 7).

Fıkra XVIII İlgili Olduğu Konu: Mantiğa bürüme savunma mekanizması.

Fıkra XIX: Öbür Yanda da Yerdeydim

Bir gün Nasreddin Hoca eşeğine binerken ayağını basacak yüksekçe bir yer bulamayınca, hayvanın üstüne sıçrayarak çıkmak istemiş. Ama fazla sıçramış olmalı ki dengesini tutturamayıp öbür yana düşüvermiş. Çevredeki çocuklar kıkır kıkır gülmeye başlamışlar.

"Ne gülüyorsunuz uşaklar?" demiş Hoca. "Öbür yanda da yerdeydim, bu yanda da işte yerdeyim!" (Fuat, 2016: 51).

Fıkra XIX İlgili Olduğu Konu: Mantiğa bürüme savunma mekanizması.

Fıkra XX: Bu Hayvan Solak

Bir gün Hoca kervanla uzak bir yere gidecekmış. Hareket günü gelmiş. Kervancı Hoca'nın bineceği katırı binek taşının yanına getirmiş. Hoca, yanlışlıkla sağ ayağı yerine sol ayağını atınca hayvana ters binmiş. Yolcular gülmeye başlamışlar:

-Hoca katıra böyle mi binilir? demişler, sen ters bindin.

Hoca:

-Hayır, demiş, ben ters binmedim, bu hayvan solak... (Çotuksöken, 2003: 81).

Fıkra XX İlgili Olduğu Konu: Mantiğa bürüme savunma mekanizması.

Yorum ve Değerlendirme Fıkra XVII-XVIII-XIX-XX: On yedinci fıkroda Nasreddin Hoca'nın eşekten düşmesini kendisinin inmesi şeklinde açıklaması, on sekizinci fıkroda istettiği kızın verilmemesine farklı bir açıklama getirmesi, on dokuzuncu fıkroda eşekten düşmesine sadece yer değiştirme olarak bakması ve yirminci fıkroda katıra ters binişini hayvanın solak olması ile açıklaması, mantığa bürüme savunma mekanizması ile açıklanabilir. Mantiğa bürüme, "...bireyin yapmış olduğu belirli bir davranışı hafifletici mazeretler bulma biçiminde kendini gösterir. Birey mazeretler bularak, kendi davranışını olduğundan daha az yanlış, ya da tuhaf gösterme eğilimindedir." (Cüceloğlu, 2003: 301). Bu bakımdan Nasreddin Hoca da sergilediği davranışları olduğundan daha mantıklı göstermeye çalışmıştır.

E. Programın 4. Ünitesinin 56. kazanımı "*Ruh sağlığını korumada denge, empati ve hobilere sahip olmanın önemini kavrar.*" (MEB, 2009: 30) şeklinde olup kazanıma dair olarak verilen "*İletişimde empatinin önemini gösteren örnek olaylar bulunur ve bunlar sınıfta tartışılır.*" (MEB, 2009: 30) şeklindeki etkinlik örneği çerçevesinde aşağıdaki iki fıkra analiz edilmiştir.

E.1. Empati ile İlgili Fıkralar

Fıkra XXI: *Damdan Düşenin Hâlimden Damdan Düşen Anlar*

Hoca evinin damında çalışırken, olacak bu ya, aşağıya düşüverir. Haberi duyan komşuları; "Hocam, geçmiş olsun, damdan düşmüşsün, çok üzüldük." derler ve ardından soru üstüne soru sorarlar: "Nasıl oldu?" "Neden dikkat etmedin?" "Bir daha dikkatli ol..." Sorular uzadıkça, Hoca'nın da canı sıkılmaya başlar. Düşünür, taşınır ve bunların hepsini birden susturmak için komşularına; "Komşular, sizin içinizde damdan düşeniniz var mı?" deyince, misafirler hep bir ağızdan; "Yook..." diye cevap verir. Bu defa Hoca; "Öyleyse boşuna konuşmayın, benim hâlimden ancak damdan düşen anlar!" der. (Sakaoğlu ve Alptekin, 2016:174).

Fıkra XXI İlgili Olduğu Konu: Empati

Fıkra XXII: *İki Yıl Çaylak Olmak*

Bir gün Nasreddin Hoca'ya: "Hey Hoca!" demişler. "Çaylak için bir yıl dişi, bir yıl erkek olur derler, acaba doğru mudur?" Hoca boynunu bükmüş; "O sizin dediğinizi bilmek için insanın iki yıl çaylak olması gerekir." (Fuat, 2016: 84).

Fıkra XXII İlgili Olduğu Konu: Empati

Yorum ve Değerlendirme Fıkra XXI-XXII: Yirmi birinci fıkra da Nasreddin Hoca'nın kendisine tuhaf sorular soran kişilere tepki göstererek, yaşadığı acıyı ancak damdan düşen birinin anlayabileceğini söylemesi ve yirmi ikinci fıkra da insanın çaylak hakkında yorumda bulunabilmesi için ancak çaylak olması gerektiğini söylemesi empati kavramı ile açıklanabilir. Empati, "...kişinin kendini karşısındakinin durumunda hayal etmesiyle, kendi benzer deneyimlerini hatırlamasıyla gerçekleşir." (Budak, 2009: 248-249). Dolayısıyla Nasreddin Hoca yirmi birinci fıkra da, etrafındakilere empati yapmanın önemini vurgulamış olmaktadır.⁷ Aynı şekilde diğer fıkra da Nasreddin Hoca, kendisine sorulan soruya cevap olarak iki yıl çaylak olunması gerektiğine ilişkin vurgusu, insanın bazı durumları anlayabilmesi için ancak kendisini karşısındakinin yerine koymasıyla, yani empati yapmasıyla olanaklı olacağını vurgulamıştır.

SONUÇ

Yapılan araştırmada Nasreddin Hoca fıkraları, ortaöğretim psikoloji dersi öğretim programının kazanım, açıklama ve etkinlikleri bağlamında incelenmiş ve 22 fıkranın ders malzemesi olarak kullanılabilmesi uygun bulunmuştur. Bu fıkraların 7 tanesi Kohlberg'in ahlakî gelişim kuramıyla, 2 tanesi Piaget'nin bilişsel gelişim kuramıyla, 1 tanesi önyargı kavramıyla, 1 tanesi çatışma türleriyle, 9 tanesi savunma mekanizmalarıyla ve 2 fıkra da empati kavramıyla ilişkili bulunmuştur.

Söz konusu bu fıkralar psikoloji dersi kapsamında sınıf ortamında bir etkinlik ile kullanıldığında ya da bir öğretim yöntemi ve tekniği bağlamında örneklendirildiğinde öğrencilerin ilgilerini

⁷ Bu fıkranın mesajı, Almış ve Yakıncı (2014)'e göre de empatidir.

arttıracağı ve psikoloji konularını somutlaştırarak daha kolay kavranmasına aracılık edeceği düşünülmektedir. Literatürde ortaöğretim psikoloji öğretiminde fıkraların kullanımı ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamış olsa da, Nasreddin Hoca fıkralarının derslerde sıklığı ortadan kaldırmak (Tekşan, 2012) ve tüm fıkralar gibi bir fıkra türü olarak eğitim-öğretim süreçlerinde pekiştirici görevini üstlenmek (Baki ve Karakuş, 2014) gibi olumlu işleve sahip olduğunu gösteren çalışmalar bu düşüncemiz ile paralellik göstermektedir.

Nasreddin Hoca fıkralarının bir başka katkısının da Türk kültürünün millî ve manevî unsurlarını psikoloji dersi aracılığıyla aktarma işlevini de yerine getirmesi olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede Şanlı (2009)'un gerçekleştirdiği ve Nasreddin Hoca fıkralarının dönemin devlet adamlarından akrabalık ilişkilerine, çeşitli atasözleri ve deyimlerden bazı adet ve inanışlara, giyim eşyalarından yiyecek içecekler kadar birçok kültürel unsuru taşıdığını belirlediği çalışma, savımızı destekler niteliktedir.

Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda ise Nasreddin Hoca fıkralarının psikoloji dersinde bir etkinliğe dönüştürülerek ya da bir yöntem ve teknik aracılığıyla nasıl kullanılabileceğine ilişkin uygulamalı çalışmalar yapıldığında daha somut veriler elde etmek mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akbaba, S. (2011). Ahlak ve gelişimi. (Editörler: Yaşar Özbay ve Serdar Erkan). *Eğitim psikolojisi* (s. 165-203). Ankara: Pegem Akademi.
- Aktulum, K. (2011). Bir ana-metin olarak Nasreddin Hoca hikâyeleri üzerine kimi dönüştürmeler. *Millî Folklor*, 23 (91), 12-24. <http://millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=91&Sayfa=9>. E. T. 25.03.2016
- Almış, H. ve Yakıncı, C. (2014). Nasreddin Hoca fıkralarında sağlık eğitimi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 57 (2), 135-140. http://www.cshd.org.tr/uploads/pdf_CSH_533.pdf. E. T. 27.07.2016
- Aşan, E. (2016). *Ortaöğretim psikolojisi*. Ankara: Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
- Bakırcıoğlu, R. (2016). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. (Genişletilmiş 2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baki, Y. ve Karakuş, N. (2014). Fıkra türünün eğitimdeki yeri ve Türkçe ders kitaplarındaki kullanılabilirliği. *Tarih Okulu Dergisi*, 7 (17), 785-812. http://www.johschool.com/Makaleler/1531881203_34.%20n.karakus_y.baki.pdf. E. T. 15.08.2016
- Başgöz, İ. (2005). *Geçmişten günümüze Nasreddin Hoca*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Batur, Z., Sır, A. N. ve Bek, H. (2012). Nasreddin Hoca fıkralarında değer yargıları ve eğitim. *Turkish Studies*, 7 (3), 583-596. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/232893648_32Batur%20Zekerya-A.Nur%20S%C4%B1r_H.%20Bek_S-583-596.pdf. E. T. 25.03.2016
- Bayraktar, Z. (2013). Nasreddin Hoca fıkralarının metin merkezli halk bilimi kuramlarından yayılma ve gelişme kuramlarına göre tahlili. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (3), 141-152. <http://ogu.dergipark.gov.tr/download/article-file/113395>. E. T. 27.07.2016

- Boyraz, Ş. (2010). Nasrettin Hoca fıkralarına göre Türk kimliğini oluşturan temel nitelikler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (12), 81-88. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi12pdf/boyraz_seref.pdf. E. T. 25.03.2016
- Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü*. (4. baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, P. ve Kuşdemir, Y. (2013). Çocuk gözüyle Nasreddin Hoca. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 101-112. <http://buefad.bartın.edu.tr/article/view/1082000033/1082000032>. E. T. 25.03.2016
- Caba, Z. A. (2013). *Nasreddin hoca fıkralarının mantıksal açıdan incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Can, G. (2011). Kişilik gelişimi. (Editör: Binnur Yeşilyaprak). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* (s. 117-151). Ankara: Pegem Akademi.
- Cüceloğlu, D. (2003). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çolak, F. (2007). Nasreddin Hoca'yla ilgili bazı anlatmalarda mitolojik unsurlar. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, (22), 65-74. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tubar/article/view/5000072952/5000067176>. E. T. 27.07.2016
- Çotuksöken, Y. (2003). *Anadolu ve dünya bilgisi Nasreddin Hoca ve fıkraları*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Dedebağı, H. (2007). *Nasreddin Hoca fıkralarının eğitim yönünden değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Demirtaş, T. (2012). *Değerler eğitiminde edebî ürünlerden yararlanma: Nasreddin Hoca fıkraları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Demirhan, B. (2010). *Ortaöğretimde psikoloji dersi öğretim programlarının değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Ü. (1982). Nasrettin hoca fıkralarının, Aisopos, Grimm ve Türk halk masallarının Kohlberg'in moral gelişim devreleri açısından incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, (14-15), 31-36. <http://www.turkpsikolojibulteni.com/PDF/TPD/14/08.pdf>. E. T. 18.08.2016
- Erden, M. ve Akman, Y. (2003). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Fuat, M. (Der.). (2016). *Nasreddin Hoca fıkraları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (Haz.). (2016). *Nasreddin Hoca*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Görkem, İ. (2012). Nasreddin Hoca olgusunun algılanması ve anlamlandırılması üzerine. *Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, (23), 83-106. <http://www.turkbilig.com/pdf/201223-167.pdf>. E. T. 25.03.2016
- Kabadayı, A. (2005). Nasreddin Hoca fıkralarının okul öncesi eğitimde kullanılması için bilgisayar-odaklı bir model önerisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 1-20. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/23/34>. E. T. 27.07.2016

- Kaytancı, K. (2014). *Ortaöğretimde 2009 psikoloji öğretim programının uygulanabilirliğinin öğretim ilke, yöntem ve teknikler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- MEB. (2009). *Psikoloji dersi öğretim programı*. <<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>> E.T. 26.01.2016.
- Özbay, Y. (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi kuram-araştırma-uygulama*. Ankara: Öğreti.
- Özdemir, N. (2010). Mizah, eleştirel düşünce ve bilgelik: Nasreddin Hoca. *Millî Folklor*, 22 (87), 27-40. <http://millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=87&Sayfa=24>. E. T. 25.03.2016
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye giriş* (T. Geniş, çev). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2013). *Nasreddin Hoca üzerine yazılar*. Konya: Kömen Yayınları.
- Sakaoğlu, S. ve Alptekin, A. B. (2014). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Slavin, R. E. (2015). *Eğitim psikolojisi kuram ve uygulama* (G. Yüksel, çev. edit.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şanlı, İ. (2009). Nasreddin Hoca fıkralarında kültürel unsurlar. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 261-271. http://sbd.ogu.edu.tr/makaleler/3540910_1_Makale_11.pdf. E. T. 27.07.2016
- Tekşan, K. (2012). Türkçe dersi öğrenme alanları açısından Nasreddin Hoca fıkralarının kullanılabilirliği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (17), 271-287. <http://sbed.mku.edu.tr/article/view/1038000232/1038000093>. E. T. 27.07.2016
- Temizkan, M. (2011). Türkçe öğretiminde yaratıcı düşünmeyi geliştirme bakımından Nasreddin Hoca fıkraları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 195-223. <http://sbed.mku.edu.tr/article/viewFile/1038000250/1038000175>. E. T. 15.08.2016
- Türker Küyel, M. (1997). *Nasreddin Hoca neden bir bilge kişidir?*. Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri 24-26 Aralık 1996 İzmir içinde (s. 23-30). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Türkmen, S. (2008). Türkçenin söz varlığında Nasreddin Hoca'nın yeri. *Karadeniz Araştırmaları*, 5 (17), 153-159. http://www.karam.org.tr/Makaleler/2140333752_turkmen.pdf. E. T. 27.07.2016
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Wadsworth, B. J. (2015). *Piaget'nin duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı* (Z. Selçuk, çev. edit.). Ankara: Pegem Akademi.